

KUŞATICI BİR TOPLUMSAL DEĞİŞME: KÜRESELLEŞME VE BU SÜREÇTE FARKLILIK VE ÖZGÜRLÜK ARAYIŞLARI

Adem Sağır, Pınar Memiş
asagir@sakarya.edu.tr

Özet

İmparatorlukların siyasi ve ekonomik yapısının birçok alanda köklü değişikliklere uğradığı ve sonucunda siyasi açıdan ulus devlet tipine vardığı tarihsel değişim akışı, gücün işlevleri ile ilgili diğer bazı karakteristiklerin değişmesine müsaade edecek kadar dönüştürücü olamamış görünmektedir. Bu yazıda, o çağdan bu güne değişmeyen bir işleyiş sorgulanmaktadır: Ekonomik ve siyasi hakimler, gücü, hem kendi tebaalarını hem de diğer tebaaları, birey ve topluluk düzeyinde örtülü ve açık şekilde tek tipleştirilebilmek için kullanıyorlar. Bu durum karşısında özgürlüklerin durumunun ne olacağı konusu da bizim temel sorunsalımızı oluşturuyor. Sayılanları tartışmamızı olanaklı kılması için seçtiğimiz araç kavram ise: küreselleşme. Sosyal ilişkilerin yerel, ulusal ve dünya çapındaki etkileşimlerinin, tarihsel ve dilsel kurulma sürecini simgeleyen kavram, pratik işleyişi esnasında kimi zaman belirsizlikleri ve riskleri, kimi zamansa çelişkileri ve kopuşları içerir. Ancak, bilinemezlik ağırlıklı bu tanımlayış, paradoksal bir geçekliği de görmezden gelemez. Süreç bu belirsizlik havasına karşın gönüllü ya da isteksiz katılımcılarının tümünü aynılaştırma doğrultusunda işler. Bu ise zihinlerde, bir paylaşımdan çok aynılaşmayı çağrıştırılmaktadır. Bu doğrultuda özgürlük kavramına getirilecek yeni yorumların, küreselleşmenin ortaya çıkardığı "aynılaşma" ve "tek tip kültür" sorunlarıyla ilişkilendirilerek yapılması önem taşır. Buna ek olarak güvenlik ihtiyacının ki yeni türünün küreselliği vurgulanmaktadır, karşılanması sorunu da özgürlükler adına küreselleşmeyle bağdaşık başka/bir açmazların daha var olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kavramlar: Küreselleşme, Özgürlük, Güvenlik.

Abstract

We can talk about a succession of change in history –in both economic and politic areas- which transformed the form “empire states” to “national states”. But this journey, from empires to the national state, doesn’t seem to be able change some characteristics of “the functions of power”. In this paper we are interrogating such an unchanging aspect: economically and politically dominant states still use the power, to make the subject of their own countries and others’ homogeneous in the levels of both individuals and communities by both distinct and covered ways. “Then, what about the liberty?” is our basic question. And the concept which we’ve chosen for this debate is, globalization. The definition of it includes, the process “historical and the linguistic formation of local, national and global interactions of social relationships”. In a more practical way, the term attributes sometimes to uncertainties and risks; and sometimes to contradictions and breaking offs. But in a paradoxal way, the process runs to make all the willing and unwilling participants more similar in spite of such uncertainties. This flow is seemed to be a “homogeneous making” process, more than a sharing relation. So then, to form the new interpretations for the concept of freedom, from this point of view- by taking into consideration the homogeneity affect of globalization on individuals and communities is very important. And in addition, the requirements of new security needs -the global character of the new type of security is strongly emphasized- is another problematic aspect of globalization, that is ,in fact, also connected to the liberty problematic.

Key words: Globalization, Liberty, Security.

Giriş

Bugün dünya üzerinde en çok neyin tartışıldığı sorusuna verilecek yanıtlardan herhangi biri büyük olasılıkla *küreselleşmeyi* içerecek ya da en azından onunla ilişkilendirilebilir içerikte olacaktır. Üzerinde konuştuğumuz kavramın, genel dünya düzenine ait olan kapsamlı bir sebep-sonuç ilişki zincirinde önemli bir parça oluşu da bu durumu tetiklemektedir. Tanımlamayı anan yada kullanan her tür imanun, iddia ve çıkışlarla kurgulanmış sayısız tezin, söz konusu *fenomenin* önündeki perdeyi bir ucundan aralayabilme imkânı bulabilmesi, bugün, içerik zenginliği olarak yorumlanmaktadır. Ancak, *küreselleşmenin* ne ifade ettiğini, örneğin, onun sınırları aşan niteliğini vurgulayarak anlatmanın, ona *yüklenen* içeriklerin neyin karşılığı olduğunun, dolayısıyla kavramın gerçekte hangi imaları *barındırdığının* anlaşılmasını güçleştirdiği de bilinmektedir. Küreselleşme salt bir *terim* olarak düşünüldüğünde, dünyanın geri döndürülemez bir sürece girmiş olduğunu ifade eder. Küreselleşmenin arka planına yani bir *oluş* olarak onu besleyen kültürel, ideolojik, teknik ve ekonomik köklerine baktığımızda, aydınlanmaya kadar sürebileceğimiz bir *izlekle* karşılaşırız. Bu sebeple *küreselleşme nedir* sorusuna verilecek yanıtların, Batı'nın 17. yüzyıldan bugüne değin geçirdiği süreçlerin özellikle akılda tutulduğu bir perspektif ile, ortaya koyulması gerekir. Bu noktada toparlayıcı kavramsal bir küreselleşme hatırlatmasına elbette ihtiyaç duyulmaktadır.

Kendisiyle ilişkilendirilen *sonuçsallıklar* itibariyle ise küreselleşme, değişimin, gelişmelerin sürücüleri olan yapılarla karşılıklı bir etkileşim içerisinde kendisinin de bir sürücü olduğunu gösteren iddialı bir bileşimdir. Gidilen/gelinen yolun temel hareket yönünü açıklayan Robertson'un, "tikelin evrenselleşirken, evrenselin de tikelleşmekten kurtulamayacağı" konusundaki iddiası bu bağlamda değer bulmaktadır. Bu savı güçlendiren en kayda değer veriler ise kültürel alandan gelmektedir. *Yerel* değerlerin ön plana çıktığı ve *bireysel* sahiplenişlerin *küresel* düzleme taşındığı hâl bize dünyanın, küreselliğinin ön plana çıkışı anlamında, geldiği son noktayı göstermektedir. "Bu çerçevede yapılacak yorumlar ve küreselleşme tanımına yine bu bağlamla kazandırılacak yeni yüzler/içerikler, kavramın içinde taşıdığı ve yer yer ortaya çıkan "kötü" imaja ve bu imajın kaynağı ile pratik yansımalarına, geleceği oluşturma işlevi açısından, bir alternatif oluşturabilir mi?": Bu bakıştan gelen bir soru da, etkileşimin çehresini çeşitlendirebilecek bileşenler içermektedir.

Sonrasında; *küresel* güçlerin, küreselleşmenin "öteki" veya "düşman" fobisinden doğan "güvenlik" ihtiyacını karşılama niyetiyle, bireysel ve bir adım sonra toplumsal -öteki topluluklarını da içerecek biçimde- özgürlük alanlarına yapmakta oldukları müdahalelerin tartışma düzlemi bu yazının en somut argümanı olmaktadır. Bununla, -1990lı yıllardan sonra dünya gündemine giren "yeni dünya düzeni" iddiasını da içine alır bir algıdan hareketle- 11 Eylül olaylarından sonra *yeni* düzenin inşa sürecini gerçekleştiren devletlerin idare ettikleri *öznelere* vermek durumunda oldukları "güvenlik" garantisinin bedeli olarak *meşrulaştırdıkları* düşman arayışları, kast edilmektedir.

Varılan yerde ise, küreselleşmenin yeni yüzyıldaki “küresel terör” mitinin ve devletlerin bu miti -yeni dünyada korku her yerdedir- arkalarına alarak çıktıkları *farklılıkları yok edici* yolculuklarının, anılan sebep sonuç zenginliğine katkıda bulunmakta olduğu ve özgürlüklerin de, hem birey bazında hem da toplumlar seviyesinde çok boyutlu biçimde sorunsallaştırdığı gözle görünür kılınmaktadır.

Kuşatıcı Toplumsal Değişme Pratiği Olarak Küreselleşme

İmparatorluklar çağında toplumların göze çarpan güç göstergelerinden biri, dünya düzenini ve tarihin gidişatını değiştirebilme becerisiydi. Bugünün penceresiyle o zamana baktığımızda, fetihlerde bulunan imparatorların ve/veya hükümdarların dünyayı bu yarı şeffaf bilinçle egemenliklerine alma mücadelesi verdiklerini görmekteyiz. Ekonomik ve siyasi olarak egemen gücün söylemi altında kalan insan toplulukları açısından bakıldığında ise, hakim gücün kültürel alanda sahip olduğu değerleri ve normları benimsemek gibi koşullarla da karşı karşıya kaldıkları gözlenmektedir. Bu zorlanmanın bireylerin kendi tercihlerinin oluşmasına, gelişmesine engel olan seviyesinin gözden kaçırılmaması gerekliliği gibi, bir kültürel alışverişin anlamlı sonucu/gerekçeleri olduğu noktası da yadsınmadan dile getirilmelidir.

İmparatorluklar çağı yerini, bir dizi sosyo-tekniik ve ekonomik gelişmenin sürümünde, yeni çağın ulus devletlerine bıraktığında ise, içerisinde teknolojinin sürekli yenilediği ve hayal edilemeyecek boyutlara ulaştığıve ulaşacağı, maddiliği baskın yeni bir dünya panoraması ortaya çıkmış olacaktır. Bu yeni dünyanın düzeninde toplumlar arası iletişimin/etkileşimin anlam ve içeriğinin de başlangıcı olmamasına hızla değişmiş ve dönüşmüş olduğu fark edilecektir. Yeni çağın bunlar gibi birbirini takip eder ve bırakmaz nitelikteki değişmelerini, dünya ölçeğinde yeniden yapılanma olarak yorumlayabileceğimiz bu sürecini, günümüze getirip eklemlediğimizde, başka deyişle ona bütünsel bir anlam zenginliğinde tekil bir ifade verdiğimizde, bu kavramlaşma *küreselleşme*yle örtüşmektedir.

Yeni bir anlayışın ve değişimin adı olan küreselleşme, dünyanın tek bloklu yapıya dönüşmesiyle birlikte ivme kazanmıştır Bozkurt, 2000:93. Küreselleşme, kimine göre tüm dünyanın tek bir mekan olarak billurlaşması ya da küresel insanlık durumunun ortaya çıkmasıyla oluşan dünya bilinci King, 1998:28; kimine göre de hem dünyanın küçülerek yoğunlaşmasına, hem de bir bütün olarak dünya bilincindeki yoğunlaşmaya gönderme yapan bir terimdir Friedman,1996; Robertson, 1999.

Küreselleşme adı verilen süreç, sosyal ilişkilerin çözümlenmesinde bir anlamda benzerliklerle farklılıkların, evrenselleşmeyle birlikte yerleşmenin, modernleşmeyle birlikte gelenekselleşmenin aynı anda yaşandığı bir sürecin ifadesi de olmaktadır Keyman, 2004:23.

Küreselleşme olgusu mekanik olarak ise, teknolojik imkanların küresel bir ölçüde yayılmasını, haberleşme, iletişim ve internet sayesinde de bu imkanların ülkeleri aşmasını yansıtan maddi gelişmeleri temsil etmektedir Falk, 2001.

Bugün küreselleşme kavram ve içeriği öylesine yoğun bir kullanım alanına ulaşmıştır ki, artık durum onu, “toplumsal değişme alanlarının bütünü”nü içeriğinde barındırır bir kavram haline getirmiştir.

Önceleri ekonomik bütünleşmeyi -küresel bir pazar, küresel tüketim-üretim, küresel sermaye hareketleri Erdoğan Tosun, 2003 vb.- kapsadığı sıkça vurgulanan küreselleşme etkinliği, şimdilerde birçok boyutuyla tanımlanır olmuştur. Bunlar içinde üçü anlamlı konu başlıkları sunmaktadır: ekonomik ekonomik göstergelerin doğrudan topluma yansıtacağı düşünülerek sosyo-ekonomik de denilebilir, siyasal ve sosyo-kültürel boyutlar. Küreselleşmeye bu bağlamda yaklaştığımızda, onu tarihsel süreç içindeki benzeri oluşumlardan ayıran vurgulara ulaşmış oluruz. Birden fazla yapının ve sürecin iç içe geçmiş Meder, 2002 şekilde, süratle sistemleştirilmesi, bir diğer ifadeyle, birbiriyle direkt ilişkisi olmayan yapıların ve onların doğurduğu süreçlerin-ki bunlar siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılarıdır-, derinlikli bir bütünleşme sürecinde Acar, 2003 olmaları, anılan -küreselleşme dinamiğinin önceki çağların sosyo-ekonomik oluşumlarından ayıran- farklılığın önemli bir göstergesidir.

Siyasal ve Ekonomik Küresellik

Kavram, siyasal boyuttaki değişimleri açıklarken, “ulus devlet”in içeriğinde meydana gelen değişimlere atıfta bulunur. Bu dönüşümler devleti kendi başına bir güç kaynağı olmaktan uzaklaştırmakta; devlet merkezinde yürütülen ilişkileri **çoğullaşmış siyasal aktörlerle** yürütülen ilişkilere dönüştürmektedir. Siyasi aktörlerin artık **ulusal-üstü** nitelikleri ile öne çıkmaları küreselleşme sürecinin belirgin bir göstergesidir. Buna karşın, küreselleşen dünyada milli devletlerin milli ekonomiyi yeniden istihlal etmek ve belli oranda tanzim etme işlevini yerine getirmek gibi vecibelerinin devam ettiğine ilişkin değerlendirmeler de söz konusudur Hirst ve Thompson’dan akt. Yetim, 1996.

Küreselleşme bahsi açıldığına en yoğun kullanılan kavramlardan biri de küresel düzeyde inşa edilmiş bir *dünya sisteminin* varlığıdır. Bu noktadan hareket edildiğinde, küresel dünya sistemine gönderme yapıldığında, bu sistemin iki açılımının olduğunu görmek mümkündür. Bunlardan ilki ortak bir siyasal sistem kavramına göndermede bulunur. Bu sistem, ortak toplumsal ve kültürel öğeler de dahil olmak üzere belli bir sistemin ifadesi olan dil, kültürel pratikler ve kurumlarla ilişkilendirilmiş bir siyasal sistemi olan dünya kavramına denk düşer. Yukarıda bahsi geçen ve ulus devlet üzerinden yürütülen siyasi tartışmalar bu mecrada gerçekleşmektedir. İkincisi ise dünya ekonomisi ve küresel sermaye kavramlarına gönderme yapmaktadır. Bu, küreselleşmenin ekonomik ağırlıklı boyutunu ön plana çıkarmaktadır King, 1998:27.

Küreselleşmenin ekonomik boyutu, **neoliberalist politikalarla** ve buna bağlı olarak gelişen **serbest pazar** anlayışıyla şekillenmekte ve bu süreçte yaşanan dönüşümlerle de sermaye -sermayeye ilişkin olarak ulus düzeyinde yapılan tanımlamalar yerini sermayenin artık küresel alanda dolandığı yaygın kabulüne bırakmaktadır- sadece ticaret ve sanayi sermayesi formlarında değil; **spekülatif sermaye** formunda da ülkeler arasında hareket edebilme olanaklarına sahip bir konuma taşınmaktadır Hoogvelt’den akt. Yetim, 1997.

Küresel Kültürelilik: Aynılaşma mı?

Küreselleşme kavramına getirilen tanımlarda vurgusu güçlenen olgulardan birisi de küresel kültür kavramıdır. Nitekim çoğu düşünürün göre küresel kültür, küreselleşmenin küresel sermayeden önce ön plana çıkartılması gereken yanını ifade etmektedir.

Küresel kültür, kültürler arası alışverişin hızlanması, sosyal ve kültürel sembollerin sınır ötesinde tanınır hale gelmesi, giyim kuşam, yemek ve eğlence başta olmak üzere zevkler ve renklerin birbirine daha çok benzer hale gelmesi süreciyle tanımlanmakta, ilişkilendirilmektedir (Acar, 2003). Bu süreçte bireylerin birbirlerinin hayat tarzlarından, zevklerinden haberdar olmalarını sağlayan, kültürel yakınlıklarını artıran ve küreselleşmenin kültürel alt yapısını hazırlayan faktör olarak iletişim devrimi gösterilmektedir (Yıldırım, 2000).

Küresel kültür söyleminin temelinde, kültürün evrenselleştirilmesini tezine dayandığı iddia edilmektedir. Küreselleşme eleştirilenleri, tam da bu noktada, küresel kültür savunucularını/yaratıcılarını yeni tür emperyalist eğilimlerde bulunmakla suçlamakta ve ortaya çıkan durumu "kültürel emperyalizm" olarak değerlendirmektedirler (Bilgin, 2003; Çaha, 2002; Hirst ve Thompson, 2003). **Aynılaştırma** faaliyetleri şeklinde yorumlanan ve çoğunluğu batılı olan medyatik faaliyetlere yöneltilen bu eleştiriler, birbirinin aynı olan tüketim kalıplarına giren bireylerin oluşturacağı yığın, sonuçta, başkaları tarafından öngörülmemiş kültürel sembollerini benimseyen, aynı değerlere sahip, tepkileri-etkileri bir ve sadece *görünüştü* bir ulusa ait olmanın farklılığını taşıyan bir yığın olacağını kapsamaktadır. Eleştiri sahiplerince, ülkelerin öz değer ve normları adına birer yıkım olarak değerlendirilen bu tek tipleşme, hali hazırda, kültürel tehdidin önemsenmesi gereken boyutu olarak kaygı uyandıran bir biçimde karşımızda durmaktadır.

Devamında, küreselleşmenin hızını ve içeriğini belirleyen temel unsur olarak insanlar arasındaki "kültürel semboller alışverişinin artmasının" gösterilmesi de anlamlı bir yaklaşımdır. Nitekim, küreselleşme tanımında sosyal ilişkilerde maddi değişmelerin yerelleştirici olduğunu belirten Waters, siyasi etkileşimlerin uluslararasılaştırıcı etkisinin olduğunu, kültürel sembol etkileşimlerininse küreselleştirdiğini vurgulamaktadır (Waters,1995:124).

Küreselleşmenin, insanlar arasındaki kültürel sembol alışverişi sağlayan özelliğini, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere dayalı olarak sürdürdürebildiği söylenebilir. İletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi, yaşanan alışverişin, toplumların değerler sistemini ve tüketim kalıplarını belirlemesi sürecine etki etmekte; artan oranda bir "benzer"liğe doğru giden bu süreç de, zihinlerde bir paylaşımından çok **aynılaşmayı** çağrıştırmaktadır.

Kültürel benzerlikler, sonuçta-varılan yerde- yerel/safkan kültürü ve onun arka planını/ yaşanmışlıklarını gözardı ederek, o kültüre ait simge ve sembollerin birer meta olarak değiş tokuşunu dünya çapında hızlandırır ve kapsadığı alan ve etkileri bakımından da yerel kültürde aşınmalara neden olan bir döngünün adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürün en önemli parçası olan ve onu yaşatan unsur: insan ise: bu benzerlikler arasında

benzeyen olarak edilgenleşiyor gözükmektedir. Kişinin bir öz beğeniye sahip olmak ve kendini olduğu gibi ifade etmek ya da ait olduğu yerelveya etnik değerler içinde yaşamak gibi özgürlüklerinin bir aynılaştırma mekanizması içinde anlamlandırılıyor yada yeniden tanımlanıyor oluşu, onu, basit bir meta gibi tanımlanma konumuna götürmekte ve genel sürecin sadece akan bir ögesi haline getirmektedir. İşte koşulsuz/alternatifsiz şekilde küreselleşme olarak isimlendiren akışın böylesi *farklılıkları yokedic ve homojenleştirici* bir etkiye neden olmakta ve bize bugünün dünyasında özgürlük kavramının içeriğine neler olduğunu sorgulatmaktadır.

Küreselleşme Sürecinde Öznenin Özgürlüğü Sorunu

Güvenlik ve/mi Özgürlük mü?

Küreselleşme, sosyal ilişkilerin yerel, ulusal ve dünya çapındaki etkileşimlerinin tarihsel ve dilsel kurulma sürecini simgelemekle Keyman, 2004 birlikte, çoğunca içinde yaşayan insanlar/toplumlar için belirsizlikleri ve riskleri, kimi zamansa sürecine içkin çelişkileri ve kopuşları içermektedir. Belirsizlikler -burada belirgin bir karakteri olmayışı anlatır- küresel sermayenin ülkeler arasındaki hızlı devingenliği, bunu sonuç doğurabilir kılan kitle iletişim araçlarının tüketimi körükleme işlevi ve bireyleri günlük haz arayışlarına iten baskıları gibi günümüz alışlagelen *oluş*larından kaynaklanmaktadır kavram olarak gittikçe döneme baskın unsur hale gelmesine de bir anlamda bu vazgeçilmez eğilimlerin neden olduğu iddia edilebilir. Tanımlanan belirsizlik, kişi yaşamına ilişkin olarak, bir yüzde kültürel *aynılaştırma* dolayısıyla özgünlük/özgürlük sorununu; bu yüzün ardında ise sürekli bir riskler -makro çaptaki, bilinen anlamıyla, belirsizliklerin de katkısıyla- ortamında yaşama zorunluluğunu ve birey için yine sürekli bir düşmanla karşılaşma korkusunu doğurur. İçinde bu makro ve mikro belirsizliklerin kaynaştığı somut ve soyut risk karakterli hayat, insanları, korkuyla yaşadıkları bir psikoza sokmakta; bu korku durumu da-bireyleri kimi zaman devletin inşa ettiği yapılardan kaynaklanan, kimi zaman da öteki olana karşı duyulan güvensizlikten ileri gelen- bol açmazlı bir ortamın kucağına itmektedir. Bireylerde güvenlik arayışının ön plana çıkıyor oluşu, köklerinde, böylesine çok yönlü paradoksları barındırmaktadır.

Böylelikle oluşan güven ihtiyacı için iki çözüm mercii akla gelmektedir. Bunlar birbirinden tamamen bağımsız olmamakla birlikte biri toplum yaşamı, diğerrinin devlet eli de içine karıştığı bir düzeyi anlatır: Bir topluluk içinde varoluyor olmak özneye sadece kimlik sağlamaz; toplum onun için *var olunan mekan* olduğundan kendisini güvenlik hissiyle donatır. Bir toplumda yaşama düşüncesi, güvensiz ve belirsiz dış dünyaya karşı özneyi koruyan ve ona güven içerisinde yaşadığı duygusunu veren algının ifadesidir. Güvensizliklerle dolu dış dünyada özneyi tehdit eden korkular, tedirginlikler, çatışmalar sınırları çizilmiş bir toplumun içerisine girdiği zaman yerini nispi bir güvene ve huzura bırakır. Buna göre özne sadece *kendi toplumu* içerisinde güvendedir ve yaşama alanına sahiptir. Çünkü içerisinde yaşadığı toplulukta aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan ve birbirlerine güvenen insanlar vardır.

Birey, yaşamını güvenle devam ettirebilmek için, bir kısım haklarını devlete teslim etmekle ve buna karşılık devletten güvenlik talep etmekle de

kendisine tanınan doğal haklardan yararlanmış olmaktadır. Sonuçta toplum/devlet, güvensizliklerle dolu dış dünyaya karşı özneye korunduğu duygusunu sağlayan bir mekandır Bauman, 1999:56. Ancak bireylerin taleplerinin, devletlerin diğer yerleşmiş düzenlerin inşa alanına girmelerine ve yapısal müdahalelerde bulunmalarına meşruiyet kazandırdığı yönündeki “güncel” ima, küresel paradoksun, gücün kullanımına ilişkin ayağını oluşturmaktadır.

Burada anlatılan sürecin nesnesi konumundaki birey ve toplumlarla – ekonomik ve siyasi saf dışı edilmişler- ilgili özgürlük sorunu zaten gayet açıktır. Hal budur ki, öteki ve yerel unsurların modern bilinçle ve aydınlanma bilinciyle çatışarak inşa ettikleri özneleri, yeni? düzenin içinde farklı bunalımlarla karşı karşıya bırakılmıştır: küresel kürenin *düşman fobisi*yle birlikte öteki, doğaya ya da topluma bağlılığını, iktidar olan öznelerin ya da yapıların varsayımları üzerine kurarak sunma mücadelesi içindedir. Bir başka ifadeyle, giderek kaotikleşen ve belirsizliğin hakimiyeti altına giren küresel dünyada küresel medeniyet, öteki ile girdiği mücadelede kendi sonuna hizmet ederken; zincirlerle bağladığı ötekiyi de ardı sıra sürüklemektedir. Sınırları gittikçe daralan yaşam alanları, hem ekonomik hem de sosyal anlamda risklerin çoğaldığı bir duruma dönüşmüştür. Küresel aklın ötekinin özgürlüğüne karşı giriştiği müdahale, aynı aklın tasarımı olan öznenin güvenlik bunalımını ise azaltmak yerine artırmaktadır.

Özgürlükten çok güvenlik ihtiyacının öznesi gibi görünen birey için de *pür özgür* bir yaşamdan, bu yaşamın onun için başka sorunların da yolunu açması nedeniyle, söz edilememektedir. Öncelikle bu birey bir yandan açıkça sahte bir meşrulaştırma zincirinin halkası konumuna gelmekteyken, diğer yandan da önünde, devletiyle ilişkili tüm yapısal, dolayısıyla geleneksel bağlarından kurtularak saf –hem tamlık hem de meşruluk anlamında- bir özgürlük bulma amacıyla kat edilecek yollara açılan bir kapı *inşa edilmiş* olmaktadır Çünkü anılan koşullarda özgürlüğü mekanik ve örtülü seviyelerde önemli ölçüde aşınmaktadır. Terör olayları dolayısıyla hedef ülkelerin güvenlik adına yaptıkları uygulamalar bu bağlamda hatırlanabilir. Bu yolun vaat ettiği yolculuk ise, gidilen yolların payesinde olumsuz sonuçlanması kati olmamakla birlikte, bireyi duygu ve akılcılığını “ben” merkezli tasarladığı *narsist bir varoluşa* kaydırma gibi somut bir radikalizm türüne vardırabilecek farklı sivrilmelere de götürebilir.

Şu halde bir topluluk içerisinde yaşamının özneye getireceği maliyetlerin kişinin kendi tercihlerine göre şekillendiği öndeyişini kabul etsek bile, paradoksun devam ettiğini ve bedellerin genelde bireylerin özgürlük alanlarının sınırlanması ya da kendi olma çabalarının ertelenmesi şekilde ödendiğini görmekteyiz. Özellikle yakın dönemde güvenlik üzerine yapılan vurguların maliyeti özgürlüklerin yitirilmesi olmaktadır –hem merkezde hem de çevrede-. Bunun açık anlamı, “eğer özne dış dünyaya karşı korunma adına güvenliğini tercih ediyorsa, özgürlüğünden vazgeçmeye de razı olacaktır”dır. Saf özgürlük istencinin abartılması gibi tersi bir durum da temel hak olan güvenlik aracından vazgeçilmesine ve bireyi toplum içerisinde yalnızlığa ve belirsizliğe itecek bir “ontolojik güvensizlik” durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda özgürlük ile güvenlik değerlerinin birbirlerini dengelemesi büyük önem taşımaktadır Keyman, 2002:30.

Küreselleşen Devlette Güvenlik Söylemlerinin Kaynağı

Öznenin özgürlüğünü sorgularken karşımıza çıkan güvenlik ve özgürlük kavramları, küreselleşme sürecinde toplumun ve devletin özneye bakış açısının *da* sorgulanmasını akla getirmektedir. Hem devlet hem de toplum kavramı içerisinde, insan için, bir düzen arayışını ifade etmektedir.

Bu iki unsurun ortak diğer bir özelliği de bir kültürün parçaları ya da o kültürü temsil ediyor olmalarıdır. Bir kültüre ait "ortak amaçlar" çoğu durumda yapıyı ayakta tutmanın temel motifleridir. Bu bağlamda devlet ve/veya toplum, öznelere herkes gibi davranmaya zorlandığı ve davranışların önceden kestirilebildiği bir düzeni/yaşamı isteyebilir. Böyle bir düzen içerisinde **kendini kurmaya çalışan birey**, farklılıkların olmadığı bir özneye doğru kayabilir; farklılığı temsil eden *yerellik* ve onun taşıyıcısı olarak "*öteki*"nin varlığı ise sınırları çizilmiş kültür içerisinde düzeni tehdit eden bir unsur olacağından tehlikeli sayılabilir. Yaratıcılık ve inşa etme eylemleri kendiliğinden olmaktan çıkarak edilgenleşebilir; öznenin inşa etme ya da yaratma gücü varsa da, bu gücün yasa koyucunun sahipliğinde kaldığı iddia edilebilir.

Bu olasılıkların ardından yasa koyan yapıyı, öznenin yaşama alanına yansıttığı pratikleri olduğu gerekçesiyle, öznenin özgürlüğü ile yakından ilişkilendirmek mantıklı olacaktır.

Küresel kuşatılmışlığın ve/veya parçalanmışlığın arkasında yatan günümüz devlet motifinin güvenlik arayışlarıyla özgürlükleri kısıtlama argümanını kullandığına tanıklık etmekteyiz. Diğer bir ifadeyle devlet, bireye sağlamayı vaat ettiği "güvenlik" uğruna öznelere üzerine kurduğu baskıyı artırmaktadır. Bu baskıların yansımaları, kendilerine *güvenlikçi sistemi* üreten yapılanmaların Aydın, 2002 kendi yurttaşlarının üzerinden meşruiyet bulma yollarının kişilerde bıraktığı içsel çelişkilerde, ahlaki çatışmalarda ve bir insanın varlığını tanımlamaya çalıştığı her yerde görünmektedir. Sistem fikrinin dışında kalan/bırakılan ötekinin pozisyonuna ilişkin olarak düzenlenen sisteme içkin ya da dışsal önermeler ve/veya sonuçlarda da açıkça etkisini hissettirmektedir.

Teknoloji ve yaşam şartları geliştikçe daha fazla özgür olmayı bekleyen bireyler, kendilerini tam tersi bir durumda, küresel güç çatışmaları arasında "güvenlik arayışı" içerisinde bulmaktadırlar. İnşa edilen korku atmosferi bireysel hak ve talepleri geri plana itmekte, özgürlük kavramı ise küresel egemenlerin sınırlarını çizdiği bir kavrama dönüşmektedir. 11 Eylül'den sonra gittikçe artan ve kendisi de küreselleşen terör olayları, bu bunalımın geldiği son noktayı ifade etmesi bakımından önemlidir.

Dünyanın içinde olduğu son durumun okuması olan güvenlikçi! ya da barışçıl! sistem, "öteki"yi belleklere düşman olarak yerleştirmekte ve bir zamanlar lehine olan rotanın ters dönmesinin faturasını güçsüz gördüğü kitlelere yüklemektedir. Hedef gösterilen bireylerin bu durum karşısındaki konumu ise yerel olanın **radikal yanlarını** ön plana çıkartma şeklinde olmakta ve karşıt mekanizma üretmesine dayanak oluşturmaktadır. Meşru olmayan bir yolun uzantısı olarak işleyiş yine gayrimeşru ilerlemekte; sonu olmayan çatışmalarla insan ruhuna ve dünya huzuruna zarar vermektedir.

Sonuç Yerine

Neredeyiz?

Aşkın teknolojisi ile iç sınırları eritilmiş, minyatür bir dünya: toplum ve insan tasarımları karmaşıklaşmış. Bu dönüşümlerin izleri kentlerin değişimi üzerinden de okunabilir durumda. Diğer yanda uluslar-üstü sermaye inanılmayacak hızla dünyayı dolanabilme gücüne ulaşmış. İnsanlar önceki çağlara göre daha mı özgürler?. Bu tespitlerin özellikle sonuncusuna *şerh koyan* işaretler var. Küresel çapta zenginler ve yoksullar arasındaki fark giderek artıyor. Bilimin önderliğindeki teknoloji, savaşları topyekün yıkıcı olmaktan kurtaramadı. İnsanın/bireyin, kaosun ve kaygıların ortasında hem fiziksel hem de ruhsal güven ihtiyacı uç noktasında. Ahlaki düşüş -ki karşılığı paradoksal bir ikili olgusalığa denk gelir bugün: güvenlik-özgürlük - bir defa yaşandı mı insanın özgürlüğünün hiçbir anlamı olmaz denilen yerdeyiz.

Yeni dünya düzensizliği: keskin bölünmelerin yaşandığı bir yarım yüzyıldan sonra siyasal amaç ve stratejiler, açık çatışmalar dünyayı görünür bir yapıdan ve herhangi bir savunulabilir mantıktan yoksun hale getirdi. İkinci dünya yok, eski üye ülkeleri de "ışığın sonundaki tünelin ucunu görünce" uyandılar. Üçüncü dünya da siyaset sahnesinden çekildi. Yani görünen bir "var"lık yok ki *özgürlükten* söz edilebilsin; ve yani, zengin fakat *endişeli* ve *güvensiz* yirmi kadar ülke dünyanın geri kalanıyla karşı karşıya Bauman, 2000:22. Ekonomik aklın haricinde diğer tüm akılların reddedilmesi ve, ilginçtir, sermayeye verilen sınırsız özgürlük, kutuplaşmayı yeniden yaratan. Kutuplaşma ekonomik anlamda da *güvensiz zenginlerle diğerleri* arasında.

Artık iyiden iyiye diğerleri konumuna itilmiş olan toplumlar, küreselleşmeye karşı en çetin mücadele gerekliliği ile hak ve özgürlüklerin kazanılacağı mı yoksa elden mi kaçırılacağı ? noktasıyla karşı karşıya. Ekonomileri dışa bağımlı ve siyasi seviyede belirli bir anlam ifade edemeyen bu ülkeler dışarıda küreselleşmeye karşı bu mücadeleyi verirken, ülke sınırları içerisinde de totaliterliğin kucağına düşmemeyi hatırdan tutmak zorundalar.

Ancak ekonomik ve siyasi açıdan özellikle fakir ülke toplumları için geçerli olan bu koşullar küreselleşmeyle daha da derinleşen özgürlükler sorunsalının bir boyutu sadece. Ekonomik güdümlü medya odakları, anılan ülkelerde olduğu gibi dünyanın daha korunaklı görünen başka yerlerinde de imaj sanayisini kullanarak tüketici olmayı körükliyor; bir özsel belirlenemezlik ve dünyanın esnekliği mesajı her tarafa yayılıyor. Artık hiç bir iş garanti sağlamıyor, hiçbir konum kazadan arı değil, hiç bir beceri sonsuza kadar geçerli değil. Bu dünyada her şey olabilir, her şey yapılabilir. Fakat ebedi hiç bir şey yapılamaz ve olan "her" geliyorum demeden gelir, haberimiz olmadan da ortadan kaybolur. Bütün bu şartlar altında aile ya da mahalle gibi güvenlik ağları da parçalanmakta a.g.e., s.38.

Burada mı Olmalıyız?

Ekonomik düzeneğin bir ayağı haline gelen insan ruhu, içselliklerinden ödünler vererek gerçek bağlantı noktaları olan hassasiyetlerini, erdemlerini menfaatleri uğruna bilinçsizce tüketmeye çoktan başladı. İnsanın kişiliğinin de eşyadan sayılarak ona bir değer biçilmesi, gelinen uç noktayı gösterse de-başlangıçta hedeflenen bu olmadığı hesaba katılsa bile-, nihayetinde insan bu yolu kendi isteyerek seçmiştir. Yol ayrımlarının önemini bilmesi gereken insanı, yeni bir sorunun çözümü beklemektedir: özgürlüğün hangisini kabul etmeye razı olacaktır? Kendi özüyle bütünleşmesini sağlayacak “birşeylerden” mi, yoksa, korkularını ve yalnızlığını emanet edeceği “birşey için” mi? Fromm, 2000:43

Ekonomik rahatlığın ve toplumun akan tarafına söz söyleme özgürlüğünün, gerçekten kendisine özgürlük kazandırıp, kazandırmayacağını bilmeden-belki tercih etmeden-, kontrol edebileceğine inandığı bir hayat karşısında; onun oluşturduğu düzeneklere karşı yine de yenik düşmekte birey. Ve bu durum sonucunda hissedeceği acizlik ve güçsüzlük duygusu da bu kırılmadan dolayı derinleşmekte. Yine de insanın artan yalnızlaşmasına karşın, öz-benliğinin gücünün hiç olmadığı kadar farkına *varabilirleşmesi* ve onun gelişiminin/yönlendiriminin elinde olan bir cevher olarak tanımlayabilirliği bu dönemin bir getirisi.

Evet, küreselleşmenin birey bazlı temel sıkıntısını oluşturan nokta, evrensel olanın yanında yerel kimliklerin de korunması ve bireylerin kişisel hak ve özgürlük sınırlarının belirlenmesi odağında büyümekte. Bu paradoksal yapı aşılanmadığında ise hem birey hem de toplumlar bazında bunalımların karanlık varış yerini teşkil etmekte; derinliğini ise çözümsüzleşmesinden almakta. Çözümsüzlüğe sürüklenmemenin yolu ise ancak anılan özgünlüğün ve yerelliğin, özneler tarafından, küresellik içinde sonuç doğuracak şekilde sahiplenilmesiyle olabilecek gözükmekte. Peki bu nasıl gerçekleştirilecek?

Herhangi bir kimliğe ait olmak ya da onu sahiplenmek, doğuştan gelen özellikler ya da sosyalleşmenin dönemsel nitelendirmeleri gibi engellenemeyen bir seçim olmakla birlikte, esasen, tercih edilen hayat ve ona katılan anlamlar, düşünceler Friedman, 2002; Bostancı, 2003 gibi yaşamsal süreçler aracılığıyla sonradan şekillenebilen bir görüntüyü taşıyabilmektir. Şu halde, bireyin kimliği, basit-öznesel- anlamda, kişinin tanımlayıcı özelliklerinin toplamıysa, kimliğin bu toplamının büyük parçalarına denk gelen ve kişinin özgürleşme sürecini-bilinçli bir istemle gerçekleştirileceği varsayılarak- doğuran *özgünlüğün* ve değerler çerçevesini oluşturan *yerelliğin* küreselleşme sürecinde neredeyse boş kalan yerlerini yüklenme sorumluluğunu almak sanırız yeterli olacaktır.

Sorumluluğunu eline almak isteyen bireyler için açık olan başka yollar da mevcut. Bu yollar alışılmışların dışındaki zorluklarla bezenmiş olsa da, imkanlarını -öncüllerini sorumluluk deyişine eklemeyi uygun gören her insan için-, toplayabilecekleri hatta yaratabilecekleri bir çatıda bulabilecekleri kadar özgürlükle, bu dünyada kendilerinden başka güvenliği ve hakkı arayan taleplerin seslerini duymak üzere yürünebilme potansiyeline sahip. Dünyanın sınırlarının sadece aşılacak için var olduğunu

bildiren bir deyişin ötesine geçmek ve bu sınırların ancak insanın kendi içine döndürebilecek/ duyurabilecek kadar çizilmiş olabileceği gerçeğini de paye almak düşünülmesi imkansız bir yol olmasa gerek.

Kaynaklar

- ACAR, M., 2003. "21.yüzyılı Şekillendirecek İki Anahtar Kavram Olarak Küreselleşme ve Sivil Toplum", *Sivil Toplum* 14, s.75-83.
- AYDIN, Mustafa, 2002. "Liberalizmden Güvenlikçi Sisteme: Batı'nın Tarihi Yeniden Kurgulayışı", *Tarihin Sonu Mu?*, Der. Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları, Ankara.
- BAUMAN, Zygmunt, 1999. *Küreselleşme- Toplumsal Sonuçları*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt, 2000. *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BİLGİN, Vedat, 2003. "Küreselleşme Sürecinde Kültür ve Milliyetçilik", *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, Bahar, s.47-51.
- BOSTANCI, M. Naci, 2003. "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı 75, s.5-32.
- BOZKURT, Veysel, 2000. "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Der. Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÇAHA, Ömer, 2002. "Globalleşme, İslam Dünyası ve Müslümanlar", *Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- ERDOĞAN TOSUN, Gülgün, 2003. "Global Sivil Toplum, Siyaset ve Yurttaşlık" *Sivil Toplum* 14, s.59-73.
- FALK, Richard, 2001. *Yırtıcı Küreselleşme*, Çev. Ali Caksu, Küre Yayınları, İstanbul.
- FRIEDMAN, Jonathan, 1996. "Küresel Sistem, Küreselleşme ve Modernitenin Parametreleri", *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, Der. Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara.
- FRIEDMAN, Lawrence M., 2002. *Yatay Toplum*, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- FROMM, Erich, 1999. *Özgürlükten Kaçış*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, Ankara.
- HİRST Paul, Grahame THOMPSON, 2003. *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel, Dost Kitabevi, Ankara.
- KEYMAN, Fuat, 2004. "Globalleşme, Özgürlük, Etik ve Siyaset", *Sivil Toplum* 25, s.35-46
- KEYMAN, Fuat 2002. "Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 18, s:27-53.
- KING, Anthony D., 1998. *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, Çev. Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara.
- MEDER, Mehmet, 2002. "Küreselleşme Bağlamında Modernleşme ve Sivil Toplum", *KÖK Araştırmaları*, IV/I, s.5-18.
- ROBERTSON, Roland, 1999. *Küreselleşme*, Çev. Ümit H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- WATERS, Malcom, 1995. *Globalization*, Routledge, London and Newyork.
- YETİM, Nalan, 2002. "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 18, s.129-140.
- YILDIRIM, Engin, 2000. "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumu" *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Der. Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.